

historia

Parysów powstał na bazie wsi Siedca (lub Sieszcza), która już w XIII wieku leżała na terenie księstwa Czerskiego. Na prośbę właściciela wsi, kasztelana zakroczymskiego i starosty czerskiego Floriana Parysa, król Zygmunt Stary nadał miejscowości prawa miejskie na podstawie prawa magdeburskiego w 1538 roku. Odtąd nazwano ją Parysowem (początkowo używano jeszcze nazw Paryzew, Paryszew i Paryszewo). W 1869 roku Parysów utracił prawa miejskie, a z czasem stał się miasteczkiem z przewagą ludności żydowskiej i siedzibą dynastii chasydzkiej, potomków jednego z pierwszych cadyków, zwanego Świętym Żydem z Przysuchy.

Podczas okupacji hitlerowskiej w miasteczku utworzono getto, a w 1943 roku wszystkich jego mieszkańców wywieziono na męczeńską śmierć do Treblinki. Mimo zniszczeń w czasie dwóch wojen światowych, Parysów zachował charakter małego miasteczka. Kościół znajdujący się w centrum rynku pochodzi z 1926 roku. Cennym zabytkiem jest barokowy ołtarz główny z obrazem Matki Boskiej Parysowskiej, namalowanym na desce w XVII wieku i trzymanym przez anioły – obiekt kultu od 1655 roku.

Na północ od Parysowa znajduje się Kozłów, który posiadał prawa miejskie od 1526 do 1766 roku. Na wschodnim krańcu, na krawędzi doliny strugi Radzynia, wznosi się wysoki tzw. Kopiec – średniowieczne grodzisko o stromych zboczach, otoczone szeroką fosą, miejscami wypełnioną wodą. To tutaj podobno stał zamek Parysa. Według tradycji, przed Szwedami schroniła się tu Maria Ludwika, żona króla Jana Kazimierza, a jej skarby ukryte są w zasypanej studni zamkowej. Obecnie brak śladów założenia miejskiego. Pozostałością po wczesnym osadnictwie są ślady wysokiego grodziska otoczonego wodą, znajdujące się na południowy wschód od wsi. W przeszłości miasto

posiadało pięć młynów, dwa tartaki oraz zamek pobudowany w XVI wieku dla Oborskich lub Parysów. Resztki tej budowli wzmiankowano jeszcze w 1880 roku.

Teren obecnej Gminy Parysów od początku istnienia państwa polskiego wchodził w jego skład jako skrawek Mazowsza. Wraz z ukształtowaniem się około połowy XVI wieku podziału administracyjnego Mazowsza na ziemi i powiaty, obszar Gminy Parysów znalazł się w województwie mazowieckim, ziemi i powiecie czerskim. Wschodnia część ziemi czerskiej, na której położony był teren Gminy, nazywana była w języku potocznym Polesiem. Jak podaje Świącicki, po wykarczowaniu lasów cały ten niewielki obszar zaczęto uprawiać. Po powstaniu kościuszkowskim w 1795 roku, wraz z częścią ziemi województwa mazowieckiego, teren Gminy Parysów znalazł się w zaborze austriackim. Został wówczas po raz pierwszy oderwany od Mazowsza i związany administracyjnie ze wschodnimi regionami kraju. Z terenów wbijających się klinem pomiędzy terytorium pruskie i rosyjskie (na wschód od Wisły i południe od Bugu) utworzono prowincję pod nazwą Nowa Galicja, zwaną też Galicją Zachodnią, ze stolicą w Krakowie. Parysów przynależał w tym czasie do okręgu Wiązowa wymienionej prowincji. W 1803 roku władze austriackie w miejsce dwunastu okręgów utworzyły sześć cyrkułów. Skutkiem tego podziału przestał istnieć okręg w Wiązowni, a jego obszar został włączony do cyrkułu siedleckiego. Teren Gminy znalazł się w okręgu garwolińskim cyrkułu siedleckiego. Taki podział administracyjny przetrwał tylko do 1809 roku. Po przyłączeniu do Księstwa Warszawskiego 14 października 1810 roku sześciu cyrkułów Galicji Zachodniej wraz z cyrkułem siedleckim, na ziemiach tych wprowadzono podział na departamenty i powiaty wzorem podziału administracyjnego obowiązującego w Księstwie Warszawskim. Utworzono departament siedlecki, a w nim powiat garwoliński, który objął obszar dzisiejszej Gminy Parysów. Po upadku Księstwa Warszawskiego i przejściowym okresie okupacji rosyjskiej, trwającej do czerwca 1815 roku, Mazowsze znalazło się w obrębie autonomicznego Królestwa Polskiego. Wprowadzono nowy podział administracyjny kraju, polegający na likwidacji znacznej ilości jednostek administracyjnych niższego stopnia. Wprowadzono podział na województwa, które były odpowiednikami departamentów z czasów Księstwa Warszawskiego. Teren Gminy Parysów wszedł w skład województwa podlaskiego, w dużej mierze pokrywającego się z granicami dawnego departamentu siedleckiego, stanowiąc część obwodu łukowskiego. Po upadku powstania listopadowego, Rosja carska starała się likwidować odrębność Królestwa, wprowadzając wzorowane na swoich strukturach podziały administracyjne. Ukazem z 7 marca 1837 roku województwa przemianowane zostały na gubernie. W 1842 roku przemianowano obwody na powiaty, a powiaty na okręgi. Następną zmianą administracyjną była likwidacja z dniem 1 stycznia 1845 roku guberni podlaskiej i włączenie jej do guberni lubelskiej. Obszar Gminy Parysów znalazł się w guberni lubelskiej, powiecie łukowskim, okręgu garwolińskim. Po upadku powstania styczniowego zlikwidowano autonomię Królestwa Polskiego. Z wydarzeniem tym związała się nowa reforma administracyjna z 31 grudnia 1866 roku, na mocy której wprowadzono nowy podział Królestwa. Utworzono dziesięć nowych guberni, min. z ziem wchodzących w skład dawnej guberni lubelskiej utworzono gubernię siedlecką. Jednym z jej dziewięciu powiatów był powiat garwoliński, obejmujący gminę Parysów. Taki podział administracyjny przetrwał do I wojny światowej. W 1915 roku teren gminy Parysów znalazł się pod okupacją niemiecką i został włączony do generalgubernatorstwa warszawskiego. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 roku powiat garwoliński, obejmujący teren Gminy Parysów, mocą ustawy z 21 marca 1919 roku wszedł w skład województwa lubelskiego, utworzonego z byłej guberni siedleckiej i lubelskiej. W 1939 roku powiat garwoliński z terenem Gminy Parysów został włączony do województwa warszawskiego. W okresie okupacji hitlerowskiej Parysów znalazł się w granicach Generalnego Gubernatorstwa w dystrykcie warszawskim. Od czasu odzyskania niepodległości, do 1975 roku, teren Gminy Parysów należał, podobnie jak w okresie II Rzeczypospolitej, do województwa warszawskiego, powiatu garwolińskiego. Od 1975 roku, po wprowadzeniu zmian w strukturze administracyjnej kraju i likwidacji powiatów, gmina Parysów znalazła się w granicach województwa siedleckiego.

Kalendarium

1444 - Pierwsza pisemna wzmianka o osadzie pod nazwą Scheschcza.

4 października 1445 - Biskup Andrzej Bniński dokonuje aktu konsekracji świątyni.

1448 - Wzmianka o osadzie jako Syeczca.

1494 - Następną wzmianka jako Syeczca.

1523 - Wzmianka jako Szieczicza.

27 lutego 1538 - Na obszarze wsi Syeczca zostaje lokowane na prawie magdeburskim miasto Parysów.

1541-1599 - Budowa nowego kościoła.

1605 - Pożar kościoła w Parysowie.

1609 - Budowa nowego kościoła.

1721 - Ostatni Parys z Parysowa (Adam) sprzedaje miasteczko.

Pierwsza połowa XVIII wieku - Pożar kościoła.

1750 - Budowa czwartego w dziejach osady kościoła.

1868 - Budowa kaplicy na cmentarzu grzebalnym.

1869 - Na mocy ukazu cara Aleksandra II Parysów utracił prawa miejskie.

Koniec XIX wieku - Budowa synagogi w Parysowie.

1914 - Rozebranie drewnianego kościoła i rozpoczęcie budowy murowanego.

17 września 1939 - Wkroczenie wojsk niemieckich do Parysowa.

Październik 1939 - Okupacyjne władze powołują Judenrat.

Listopad 1941 - 27 września 1942 - Na terenie Parysowa znajdowało się getto, w którym stłoczono około 3,500 osób.

16 listopada 1942 - Grupy wypadowe Gwardii Ludowej z Mińska Mazowieckiego i Parysowa spaliły posterunek policji, urząd gminny i agencję pocztową.

1944 - Wycofujące się wojska niemieckie podpaliły Parysów.

28 lipca 1944 - Do Parysowa wkraczają wojska II Armii Pancerniej frontu białoruskiego.

1981-1984 - Przebudowanie budynku opuszczonej synagogi na Gminny Ośrodek Kultury oraz Gminną Bibliotekę Publiczną.

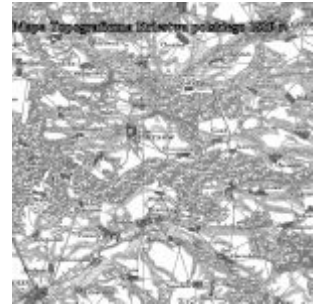
Artykuły o Parysowie z portalu garwolin.org

- [Parysów pod koniec XIX w.](#)
- [Pożar Parysowa \(1887\)](#)
- [Pożar Parysowa \(1888\)](#)
- [Budowa kościoła w Parysowie – początek XX w.](#)
- [Legenda o kopcu w Kozłowie](#)

Rynek w Parysowie

<https://www.rdc.pl/podcast/losiowisko-opowiesc-o-historii-parysowa>